

Die uw jeugd vernieuwt als die van een arend

De Reformatie

Weekblad tot ontwikkeling van het gereformeerde leven

De 'dwaze moeders' van de ChristenUnie

Over het profetisch spreken (of fluisteren) van de kerk ¹

De ChristenUnie maakt zich op voor deelname aan de regering: het regeerakkoord van CDA, PvdA én CU kwam op dinsdag 6 februari af. Wie had dat vijf jaar geleden, onder 'Paars', voor mogelijk gehouden?!

Mijn vraag is: waar zijn de kerken? Waar zijn in vredesnaam de kerken uit wie mannen als Rouvoet voortkomen? Is het voldoende als in alle kerken gebeden voor koningin en ministers opgaan tot de Koning - in stilte? Of moeten de kerken ook een keer haar stem verheffen - hardop?

E.A. de Boer ■

In dit nummer

Kerkelijk leven - E.A. de Boer De 'dwaze moeders' van de ChristenUnie	343
Meditatief - H. Drost Brede barmhartigheid	347
Wandelen met God - J.T. Oldenhuis Het helpt allemaal niks, helemaal niks	348
Van binnen naar buiten - L.J. Joosse Geloof in een nieuwe missie (3)	350
Achtergronden - C.J. Haak Omslag binnen bijbelgetrouw christendom (1)	354
Uit de kerken, Persberichten	

Mijn partij

Ik was trouw GPV'er. Nu stem ik consequent voor de CU. En in de kerk deed ik regelmatig voorbede: 'Here, wilt U de onderhandelaars van CU, CDA en PvdA wijsheid geven.' Ik vraag het in die volgorde (en niet in die van partijgrootte), omdat ik mij het meest met de mensen van de CU verbonden weet. Van hén verwacht ik de meeste openheid voor die leiding van God waarom ik, de gemeente voorgaand, bid.

Ik realiseer mij dat ook het CDA op eigen wijze een christelijke partij wil zijn. En dat broers en zusters in de Heer hun stem aan die partij geven, vooral omdat de minister-president van gereformeerde huize is. Ik weet dat ook in de PvdA christenen zich - bewust - inzetten voor goede politiek. Toch concentreer ik mij in dit verhaal op de CU. Aan het eind zal blijken hoe een en ander ook richting CDA en PvdA van toepassing is.

De CU is mijn partij. Maar naast de politieke partij is er nog een ander *lichaam*. Waarmee ik

mij veel meer één weet, waarin ik mij geborgen weet. Dat is het lichaam van *de kerk*. In de kerk ben ik met veel broers en zusters tot één lichaam verbonden. Dat heet in Paulus' woorden zelfs 'het lichaam van Christus'. Dát is nog eens een publiek 'lichaam'! Met bovendien rechtspersoonlijkheid. Maar heeft dat lichaam ook enige *stem*? In de samenleving? Een stem die doorklinkt tot in Den Haag? Of spreekt de kerk van Christus alleen in de leden, in afzonderlijke stemmetjes? Waarom niet met één mond?!

Zijn kerk

Moet de stem van de kerk dan in Den Haag klinken? In de praktijk laten kerkleden zich als burgers in de Tweede en Eerste Kamer vertegenwoordigen. Zij kunnen zich ook als leden bij de partij aansluiten en zelf politiek actief zijn. Maar tussen verkiezingen in kunnen zij hooguit een emailtje aan de volksvertegenwoordigers sturen. Maar *sámen, als leden van die ene kerk, als Lichaam zijn wij haast monddood*. Is de kerk monddood.

In de politieke ethiek komt ook dit aspect ter sprake: wat is de rol van de kerk in het publieke domein? Het komt ter sprake in het proefschrift van de ethicus A.L.Th. de Bruijne, *Leven in Leviathan*. Hij beschrijft het denken van Oliver O'Donovan die pleit voor serieuze deelname van christenen aan het politieke bedrijf én, daarvan onderscheiden, voor een sterk profetische rol van de kerk. Maar hoe moet dat in een situatie van kerkelijke verdeeldheid, zelfs van kerken die dezelfde geboortepapieren (lees: belijdenissen) hebben? Het lijkt een abstractie: 'het' profetisch spreken van 'de kerk'. Hoe kan de overheid zien wat 'de kerk' is als er zoveel van zijn?

het lijkt een abstractie: 'het' profetisch spreken van 'de kerk'

Wel, laten we principieel blijven uitgaan van de ene kerk van het Nieuwe Testament. Die ene kerk waarvan we het bestaan geloven en belijden: de kerk die van Christus is. Is het nodig dat zij haar stem verheft en zich - collectief - in het publieke debat mengt? Na Christus' hemelvaart zijn het de apostelen die door overheden ter verantwoording geroepen worden. Zij roepen de gemeenten tot gebed op. In de huidige heidense democratie zou de christelijke kerk, op de schouders van de apostelen, zich kunnen verantwoorden. En het Woord richten tot hen die tot bestuur geroepen zijn. We noemen dat: de *profetische* roeping van de kerk. Gericht op standhouders, koningen en keizers.

Meerdere moeders

Er doet zich iets wonderlijks voor: de Christen-Unie wordt tot meeregeren geroepen. Een politieke partij, *geboren uit de kerken*. Bij mij komt het beeld op van een moeder die een van haar kinderen op eigen benen ziet gaan staan. Wat kan zij nog doen? Bidden. Prachtig, maar is het geven van wijze raad ook niet een van moeders talenten? Concreet: zou de CU niet gebaat zijn bij een sterk, zelfstandig sprekende kerk op de achtergrond? Juist wanneer de partij regeringsverantwoordelijkheid moet dragen? De kerk heet ook 'ons aller moeder'.

Maar in dit geval gaat het om een kind *met meerdere moeders*. De 'achterban': christenen uit allerlei kerkverbanden en talloze vrije gemeenten. Bidden zij met één hart? Geven zij met één mond raad?? Hoe zou het kunnen - bij zoveel verdeeldheid van de kerken???

Kerkelijke verdeeldheid zal elk spreken met één mond in het publieke domein onmogelijk maken. De CU heeft een stel dwaze moeders, nl. de kerkformaties en vrije gemeenten waar het leeuwendeel van de stemmen uit gewonnen is. Is stemmen op programma en kandidaten van de CU de enige manier waarop zij het ooit eens worden? Of hebben de kerken een eigen programma met het oog op het publieke domein, waarover zij *met elkaar* spreken? Eerst met elkaar. En dan, geve God het, met één mond.

De dwaze moeders in Argentinië gingen dag in dag uit de straat op. Om op te komen voor hun vermiste mannen en zonen. De 'dwaze moeders' van de ChristenUnie kunnen eenzelfde eensgezindheid nastreven.

Ambt aller gelovigen

Er is een aanspreken van de overheid in haar ambt. Daarvan onderscheiden is het gesprek met de regering en leden. Dat doet de kerk in algemene zin en met een profetische boodschap. Als het om gesprek met geloofsgenoten (kamerleden én ministers) gaat, zal het kerkelijk spreken vooral bemoedigend zijn.

Maar ook aan de kant van de kerk moet je onderscheiden tussen: *sámen* met één mond spreken en het spreken van individuele gelovigen. Dat laatste gebeurt gelukkig al veel. Bijv. als een kamercommissie overleg voert met representanten van groepen belanghebbenden of deskundigen. Zo werden ook kerkleden en christelijke organisaties uitgenodigd over ethische thema's te spreken. In dat geval representeren zij in zekere zin de kerken bij de overheden. In het ambt van alle gelovigen.

Maar in zo'n situatie schitteren de kerken door afwezigheid. Omdat de overheid niet genegen is vertegenwoordigers uit te nodigen? Nee, omdat zij over de te bespreken onderwerpen geen eensgezind oordeel hebben. En er dus voor de overheid geen beginnen aan is met consulteren. De les hiervan is: we kunnen het aan elkaar *als kerkleden* overlaten via welke poli-

tieke partij we ons uitspreken óf we kunnen daarnaast *als kerken* trachten tot een vorm van overleg te komen. Over de vraag: hoe kunnen we sámen op profetische wijze iets bijdragen aan overleg met de overheid of regeringspersonen?

Spreekorganen

Er zijn verschillende vormen waarin de kerk zich met het oog op de overheid uitspreekt. De Gereformeerde Kerken vrijgemaakt kunnen in *generaal-synodale vergadering* (eens per drie jaar) zich in een publiek getuigenis uitspreken en zich tot volk of overheid richten. Maar wanneer doet zich een duidelijk moment voor om zo te spreken? Wie neemt het initiatief om dit in de (lange) kerkelijke weg voor te bereiden? Een voorbede-zondag, zoals bij de wetgeving rond abortus en euthanasie, lijkt het hoogst haalbare. Dit en het volgende voorbeeld gaan nog maar over één kerkverband in heel Nederland. De GKv kunnen zich ook (tussentijds) via het *Deputaatschap Relatie Kerk en Overheid* uitspreken. Het deputaatschap kreeg 'gezicht' doordat de preses van de laatstgehouden synode titulair voorzitter is. Titulair? Er is dus geen behoefte aan een extra theoloog (nou ja). Ik zou het prima vinden als dit deputaatschap ingezet wordt om een sterker op de politiek gerichte spreekbuis van de GKv te worden. Deputaten RKO nemen bovendien deel aan het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken (CIO).

hoe kunnen we sámen op profetische wijze iets bijdragen aan overleg met de overheid

Dan is er nog het *Contact Orgaan voor de Gereformeerde Gezindte* (COGG) waarin de GKv sinds een tijdje participeren (*Acta* GS Amersfoort, art. 136). Het fraaie van dit orgaan is dat hier al een mate van samenwerking van onderscheiden kerkformaties te vinden is. Zou dit orgaan niet uitgebouwd kunnen worden tot platform van samenwerking met het oog op zulk kerkelijk spreken dat op de samenleving en de politiek gericht is?!

Publieke kerk

In de jaren 60 van de vorige eeuw hebben de Gereformeerde Kerken (synodaal) stoere taal gesproken over nucleaire bewapening en apartheid. We leerden dat het gezond is de ambten te onderscheiden: het politieke en kerkelijke ambt is onderscheiden. De overheid heeft haar eigen, van God gegeven ambt, dat de kerk zal respecteren. Maar dat is wat anders dan het liberale credo van een absolute scheiding van kerk en staat - in feite bedoeld als scheiding van staat en gelóóf. De kerk is een lichaam van gelovige burgers dat haar plaats ook in het publieke domein mag claimen.

Daarom houd ik het onderscheid vast tussen het spreken van christenen in de politiek én het spreken vanuit de gezamenlijkheid van de kerk in het publieke domein. Het politieke handwerk hoort niet bij het ambt van de kerk. Wel een zodanig getuigenis op grond van Gods Woord dat het politieke werk van christenen kan ondersteunen. En een profetisch aanspreken van overheid en medeburgers uit kracht van het eeuwige en levende woord van de Schepper van aarde en hemel.

Belijdend spreken

Wat heeft de kerk dan te zeggen dat niet ook door christenen (kerkleden) in de politiek gezegd kan worden? Ik beantwoord die vraag eerst vanuit de geschiedenis. In de 16^e eeuw had een belijdenis dikwijls zowel kerkelijke als politieke betekenis. De Nederlandse geloofsbelijdenis werd over de muur van het kasteel van Doornik gegooid. Met een brief aan landvoogdes Margaretha van Parma. Frederik III, keurvorst van de Pfalz, droeg een commissie op de Heidelbergse Catechismus samen te stellen. De Dordtse Leerregels werden ontworpen op een nationale, door de overheid samengeroepen synode. De gereformeerde kerken richtten zich tot de overheid.

Door religieuze en maatschappelijke ontwikkelingen is de kerk met haar belijden op eigen erf teruggedrongen. Als 'formulier van eenheid' is de confessie een binnenkerkelijk document

geworden. Er is discussie gevoerd over de vraag of de belijdenissen van de kerk ook gezaghebbend in ons politieke optreden moeten zijn. GPV en, in die traditie, ook de CU benoemen de confes-

sies in de formulering van de grondslag. Op zich is het logisch dat zich discussie ontwikkelde of de Drie formulieren van eenheid wel politiek relevant zijn. Maar een iets andere vraag is: hoe spreekt de kerk zich belijdend - dat is ook: profetisch - uit? Alleen in de taal van de 16e-17e eeuwse belijdenissen óf in actuele formulering, bijv. over wat we ten aanzien van het ambt van de overheid belijden?

Wanneer kerkverbanden zich in de richting van overheid en politiek als één willen presenteren, biedt samspreking en samenwerking (bijv. in de COGG) een kans om belijdend *tot heldere gezichtspunten en uitspraken te komen*: over overheid en kerk, gezin en samenleving, normen en waarden, armoede en rijkdom, enz. 'Statements' die in het publieke domein - landelijk, regionaal of plaatselijk - kunnen worden ingebracht.

Concreet belijden

In die weg kan het misschien ook nog eens tot concreet en vernieuwd belijdend spreken komen. Bijvoorbeeld, anders dan NGB art. 36, over de taak van de kerk ten opzichte van de

overheid die, naar de wens van een meerderheid, religieus neutraal zegt te zijn. Samenwerking van de kerken met het oog op het publieke spreken zou wel eens heilzaam voor haar zelf kunnen zijn. Verrijkend voor het zelfverstaan en getuigenis.

De achterban van de CU bestaat natuurlijk niet alleen uit kerkleden van gereformeerde kerken (uit welke kerkformatie ook). Ook christenen uit evangelische gemeenten worden door de CU naar de stembus getrokken. En naar politieke betrokkenheid. Daar is nog een wereld te winnen, als de oude wereldmijding van de dopersen aangesproken wordt. Daarom zal het goed zijn ook te trachten de evangelischen (bijv. via de Evangelische Alliantie) te betrekken bij 'kerkelijk' vooroverleg.

Zit ik nu een niet soort interkerkelijkheid te bepleiten? Ik bepleit, ja, een interkerkelijke samenwerking, maar dan met één doel: een gezamenlijk profetisch spreken op concrete punten van de maatschappij. Niet met uitwissing van confessionele verschillen. Wel met de hoop tot meerdere consensus te groeien.

Niet partij-gebonden

Stel dat het ervan komt: een platform waarop kerk(verband)en elkaar vinden om met één mond over publieke zaken te spreken. Dat

geeft de kerken haar zelfstandigheid om óók de CU aan te spreken - zo nodig confronterend.

De kerk bindt zich niet aan één politieke partij, maar behoudt haar zelfstandigheid. Ook als de kerken zich richten tot de overheid. Dan profiteert niet alleen de ChristenUnie ervan, maar ook die geloofsgenoten die zich in het CDA of zelfs de PvdA menen te moeten begeven. En in de SGP.

Je kunt elkaar er vanuit de Bijbel op aanspreken dat christenen zich ook in de politiek zullen laten horen. Christelijke partijvorming is een concretisering waar veel voor te zeggen valt, maar die je elkaar moeilijk opleggen kan. Het kerkelijk spreken mag - in verbondenheid - speciaal voor de CU bedoeld zijn. Maar de kerk is niet politiek georganiseerd. Haar spreken zal dus op iedereen in politiek en bestuur gericht zijn. En op de maatschappij. Christenen zijn immers goede medeburgers en medelanders.

Dr. Erik de Boer is predikant van de Gereformeerde Kerk te Zeist en eindredacteur van dit blad.

¹ Met dank aan G.J. Schutte, oud-lid van de Tweede kamer, wonende te Zeist.

HOOFDREDACTEUR:

Prof. Dr. B. Kamphuis

EINDREDACTEUR:

Dr. E.A. de Boer

OVERIGE REDACTIELEDEN:

Dr. A.L. Th. de Bruijne, Drs. I.D. Haarsma,
Prof. Dr. G. Kwakkel, Drs. B. Luiten,
Prof. dr. S. Griffioen, J. Westert.

MEDEWERKERS:

J.J.D. Baas, J.M. de Jong, Ds. G. Riemer,
Dr. J. Smelik, Drs. H. Veldman

BESTUURSLEDEN STICHTING

DE REFORMATIE:

A. Verhoeff (voorzitter),
Drs. B. Bos (secretaris),
F.H. Haveman (penningmeester)

BLADMANAGEMENT:

Mevrouw M.T. Kremer
Scholma Druk bv, Postbus 7
9780 AA Bedum, tel. 050 3013636

Alle stukken voor de redactie bij voorkeur per
E-mail: reformatie@scholma.nl, ingeval per
post via bovengenoemde postbus.
Uitgever: Print Media bv, Bedum
Technische realisatie:
Scholma Druk bv, Bedum

ADMINISTRATIE EN ADVERTENTIES:

Scholma Druk, postbus 7,
9780 AA Bedum.
Telefoon: 050 - 3013636.
Fax: 050 - 3012732
(o.v.v. Reformatie).
E-mail: reformatie@scholma.nl
Aanlevering advertenties in overleg.
ING Bank: 66.30.92.620

ABONNEMENTSPRIJZEN:

€ 49,95 per jaar
studenten € 19,50;
buitenland € 130,00
- abonnementsjaar loopt van
1 januari t/m 31 december
- opzegging van het abonnement dient 1
maand voor aanvang van het nieuwe abon-
nementsjaar schriftelijk of per e-mail te
geschieden (voor 1 december)
Losse nummers € 1,50 (incl. porto).

De Reformatie is op Daisy cd-
rom verkrijgbaar bij de Chr.
Blindenbibliotheek voor blinden
en slechtzienden. Tel. (0341) 565477.

ADVERTENTIES (acquisitie en verkoop):

J. Hoogenboom, tel. 050-4091204,
fax 050-4091252
e-mail: info@hoogenboom-communicatie.nl
Prijs: € 0,45 per mm.
Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uit-
gever is het niet toegestaan artikelen uit dit
blad over te nemen.

Web: www.dereformatie.nl
ISSN 0165-5191

Brede barmhartigheid

Toen zei de HEER: 'Als jij al verdriet hebt om die wonderboom, waar jij geen enkele moeite voor hebt hoeven doen en die jij niet hebt laten groeien, een plant die in één nacht opkwam en in één nacht verging, zou ik dan geen verdriet hebben om Ninevé, die grote stad, waar meer dan honderdtwintigduizend mensen wonen die het verschil tussen links en rechts niet eens kennen, en dan nog al die dieren?' Jona 4:10-11

H. Drost ■

Barmhartig is hij... voor al wie hem vereert.

Lukas 1:50

"als hij het niet dacht
die God van hem
zou ook eens niet
barmhartig zijn..."

Gods barmhartigheid maakt niet iedereen blij. 'Het zal wel niet dan..., ik had het kunnen weten, want zo is Hij...' Er zit een mannetje onder een boom bij Ninevé zich op te winden. Jona kan er maar moeilijk tegen dat God goed is voor die heidenen. God is barmhartig voor wie Hij wil, dat is Zijn naam. Hij zegt immers tegen Mozes: 'Ik ben barmhartig voor wie ik barmhartig wil zijn, ik schenk genade aan wie ik genade wil schenken.' 'Alles - is Paulus' conclusie - hangt dus af van God en zijn barmhartigheid, niet van de wil of de inspanning van de mens.' God bepaalt voor wie Hij barmhartig is, Jona niet.

Als je dat beseft, ga je zien hoe breed Gods barmhartigheid is, want die liefde geldt niet alleen Israël, maar alle mensen die laten merken dat ze respect voor God hebben. Ook mensen buiten Israël, ook mensen als die in Jona's ogen verwerpelijke Assyriërs in Ninevé. Jona zei namens God tegen die mensen dat hun stad omgekeerd zal worden als ze zo doorgaan. En ze vrezen God. Ze bekeren zich. Dan spaart God die grote stad Ninevé. Hij is barmhartig voor wie ontzag voor Hem heeft en naar Hem luistert.

Ja, de Bijbel laat zien dat overal waar mensen zich klein maken onder Gods boodschap Zijn gevoel werkt. Dat gaat verder dan alleen Israël - de wereld komt in beeld. Zo breed is Zijn barmhartigheid.

Wie eens stilstaat bij die bewogenheid van God, komt in beweging. Waren wij niet zelf vijanden en steekt dat verzet tegen God niet steeds de kop op als Gods genade ons niet in bedwang houdt? Laten we niet vergeten waar we zelf vandaan komen"

Geloofsbeleving gaat hand in hand met een missionaire houding.

Waar het geloof vlak is en zonder diep zondebesef, vervlakt missionair besef. Waar de diepte van de zonde beleefd wordt, komt liefde tot zondaren. De liefde van Christus gaat je motiveren tot gebed voor de wereld om je heen, tot evangeliseren waar je kunt, tot zoveel mogelijk zendingen op pad sturen als maar mogelijk is. Je houding tegenover missionair werk is een thermometer voor de beleving van en warmte in je eigen geloof.

"Mensen, kerken, die zich niet betrokken weten bij de communicatie van het Evangelie in eigen omgeving en in verre landen zijn liefdeloos en zeer onbarmhartig en weerstaan de voortgang van de heilige liefde Gods onder de volkeren. Maar als in de harten en in de kerken de bedding weer in schuldbesef uitgediept wordt en de stroom van de Geest door de bedding van de harten gaat, kan het niet anders of de harten worden weer bewogen door die liefde, die barmhartigheid, die ontferming, die altijd de 'springbron' van het waarachtig zendingsleven is geweest."¹

Waar we vanzelfsprekend vinden dat we geloven, verdort het hart.

Waar we ellende beleven, bloeit de liefde tot zondaren.

Ds. Henk Drost is predikant van de Gereformeerde Kerk te Houten.

¹ Romeinen 9:15-16

² Zie Efeze 2:4 en 1 Petrus 2:10 voor Gods barmhartigheid als missionair motief

³ Citaat uit J. Verkuyll, *Inleiding in de nieuwere zendingwetenschap*, 231

Het helpt allemaal niks, helemaal niks

wandelen met God

Daar stond het weer in mijn agenda: deadline voor de bijdrage in de rubriek 'Wandelen met God'. De hoeveelste keer is dat nu al, dacht ik. Waar heb je het nu eigenlijk allemaal over gehad in de loop der jaren? En waar moet het nu weer over gaan? Waar halen al die andere medewerkers toch altijd weer hun sprankelende ideeën vandaan?

J.T. Oldenhuis ■

Zo maar een Amerikaan

En toen kwam er net een bericht voorbij in het ND over het bezoek van een Amerikaan die zich wilde laten informeren over het veel besproken en bekritiseerde anti-drugs-programma van Nederland. Een verslaggever liep met hem door Amsterdam, praatte met hem en gaf er wat van door. De volgende dag stond dat allemaal in de krant. Die Amerikaan, Denniston heette hij geloof ik, was een belangrijk man in de wereld van de drugsbestrijding. Ik denk niet dat iemand van de lezers hem kende. Ik niet in elk geval. Breed werd die man geciteerd, voluit, op de voorpagina. Hij zei: 'bemoei je met je tienerdochter, vraag haar naar wat voor feestjes ze gaat en wat daar allemaal gebeurt.' Hij zei ook dat je niet alles moest toestaan als ouders, maar dat je belangstelling moest hebben. Meneer Denniston zit al lang weer in Amerika. En toen overviel me de gedachte, dat het allemaal al zo vaak was gezegd. Ik heb er ook over geschreven in verschillende van die vele stukjes in deze rubriek: over alcohol, dat we daar in onze kringen meer tegen zouden moeten ageren. Dat jongerencongressen eens zouden moeten worden georganiseerd zonder bier. Helemaal zonder alcohol. En dat we de nicotine hadden moeten uitbannen. Doof dat vuur! Waarom is de overheid de kerken vóórgegaan in anti-rookacties? Waarom liepen we met die acties altijd achteraan? Waarom hebben we onze broeders en zusters in buitenlandse kerken die de sigaret niet konden verbinden met de geloofsbelijdenis, er zo scheef op aan gekeken? Waren ze ons toch niet een stapje voor? Waarom worden er rondom kerkgebouwen nog altijd zoveel peuken gevonden? Hebben we het al aangedurfd om mannen en vrouwen die roken, niet meer in kerkelijke functies te benoemen? En ineens overviel me het deprimerende gevoel, dat al die stukjes helemaal niks uithalen. Het helpt allemaal niks, helemaal niks.

Een collega

We schrijven en schrijven maar. En echt niet alleen over nicotine of alcohol. Over van alles en nog wat. Over zeer geestelijke zaken. En zeer noodzakelijke dingen. Tijdschriften en kerkboeken vol, jaar in jaar uit. Over kinderdoop en opwekkingsliederen. Over charismatische bevestiging en gereformeerde nuchterheid. Over zelfbeheersing en vrijheidsdrang. Over loyaliteit en independentisme. Etc etc. Het wordt allemaal gelezen, neem ik aan. De uitgevers zien er brood in, anders verschenen de bladen niet meer. Wat helpt het eigenlijk. Laat er wel iemand zich ooit overtuigen? Of blijft elk toch maar bij zijn eigen meningen en voorkeuren, die nu eenmaal ingebakken zitten in zijn genen?

Ik herinner me dat een achtbaar collega eens kwam spreken in onze gemeente. Hij had er zo'n honderdvijftig kilometer voor gereden en hij had echt wel een kop koffie verdiend. Dat stond hij dan ook te drinken in de keuken van de koster, waar een sticker hing, om de bezoekers er aan te herinneren, dat de koster daar geen gerook wenste. (We leefden nog in de tijd, dat kerkgebouwen nog niet rookvrij konden worden verklaard). Vriend-collega stak een sigaret op in de keuken. Toen ik hem attent maakte op die sticker, vroeg hij mij, of ik vroeger ook gerookt had. Ja, zei ik, maar maakt dat wat uit? Nou, zei hij, dan weet je tenminste waar je over praat. Waarop ik hem vroeg, of hij zulke vragen ook stelde aan mensen die een bordeel bezochten. En toen was hij verontwaardigd: zulke dingen mocht je niet zeggen. Ik hoor van feestjes waar kratten bier worden weggespoeld door tieners, ik zie ze roken, die jonge meiden die hun van God gegeven mooie lijf verpesten. En straks is er weer iemand die ik ergens tegenkom en die met een meewarig stukje glimlach op zijn gezicht mij een hijs op de schouder geeft en zegt: moest je weer zo nodig, Jan? Soms voel ik me weer net als heel vroeger toen ik als afge-

vaardigde van de studentenvereniging FQ(ua)I op een dies van een bevriende vereniging aan een diner aanzat. Op onze borden lag de menukaart, waarop voor elk van de gasten een spreuk stond. Op de mijne stond: 'Als we FQ(ua)I niet meer hadden, hadden we niets meer om te lachen'.

Een greep

Het helpt allemaal niets. Nog sterker: niets helpt. We hebben twee generaties geleden hele discussies gehad over heilshistorisch preken, maar het exemplarisme rolt ons van de preekstoelen tegemoet, alsof we alles wat naar heilshistorie riekt als heilshisterie hebben afgedaan. H. de Jong heeft voor zijn collega NG-predikanten een referaat gehouden over preken. Zou het iets uithalen? Collega Wierenga schrijft in de noordelijke kerkbode over een boekje van Sonneveld dat op alle gereformeerde scholen voor voortgezet onderwijs gebruikt moet worden. En hij stelt een merkwaardig schriftgebruik aan de kaak. Zou het er iets anders van worden? Peels signaleert dat er steeds softer gespro-

nog sterker: niets helpt

ken wordt over God, en Packer heeft al eens geschreven dat er meer in de Bijbel staat over Gods toorn dan over zijn liefde, maar de lieve preken en toespraken galmen over ons heen en ik lees ergens in het dagboekje voor 2007 'Kracht voor elke dag', dat "God niet vraagt, of jij wel precies doet wat Hij van je eist. Hij vraagt alleen of je gelooft wat Hij je zegt en gebiedt". Hoeveel onjuiste tegenstellingen worden ons in één zo'n zin eigenlijk voorgezet? Dirk Zwart heeft zijn 'Kogels in de kerk' afgevuurd, en de Vereniging van Gereformeerde Kerkorganisten is al jaren bezig om de muzikale kant van onze kerkdiensten ietwat op peil te houden. Maar de drums dreunen ons in de oren en het opwekkingslied verslaat zijn duizenden. Het helpt niets. Een inzender in 'CV Koers' moet zo nodig flink afgeven op 'meneer Zwart' en daar gaan we dan weer. Iemand levert een lijvig proefschrift over de doop en de erkenning daarvan en als hij in een interview een opmerking maakt over het verschil tussen wettigheid en geldigheid wordt er op in gehakt door Jan en alleman in ingezonden stukken, zonder dat men de man zelf eerst eens gelezen heeft. En helpt het dan nog echt iets, als de man zelf nog een stukje gaat schrijven in dezelfde rubriek? Maris heeft voortreffelijke artikelen geschreven over de charismatische beweging, jaren lang al, maar de impact van de charismatische kringen op de hele gereformeerde gezindte is niet te keren. Je kunt je kapot preken over Handelingen 2 en duidelijk aantonen, dat het spreken in alle talen van de wereld zoals dat toen gebeurde in elk geval in niets lijkt op wat men tegenwoordig onder tongentaal verstaat, omdat alles wat op die eerste Pinksterdag na de hemelvaart van Jezus juist van syllabe tot syllabe verstaanbaar was, en de tongentaal waar men dan zo mee schermt tegenwoordig, juist iets is, wat onverstaanbaar is en vertaling nodig heeft. Maar helpt het? Zal het onjuiste gebruik van Handelingen 2 daardoor ophouden? Het is al vele malen aangetoond, dat je met de tekst van Marcus 16 niet kunt bewijzen dat het spreken in

nieuwe tongen aan elke gelovige wordt beloofd, maar hoe vaak zal het nog voorkomen dat juist die tekst wordt gebruikt om daarmee te zeggen, dat dat nu juist wel beloofd is en hoeven, ook gereformeerden, zullen zich daardoor toch nog weer in verwarring laten brengen? We zweren allemaal bij de inhoud van artikel 31 van de kerkorde, maar ineens verschijnt er een artikel van ds. Den Butter, een ex-preses van de CG-Synode, die zegt dat er toch wel iets in het independentisme zit. En prof Van 't Spijker kan er tegen in gaan wat hij wil, maar het is dan toch maar weer gezegd en geschreven. Wij geven hele nieuwe kerkboeken uit met 182 gezangen en selecteren er nog eens 172 uit het *Liedboek*, maar ik heb al ergens in een classisverslag gelezen, dat je het uiteraard niet kunt verbieden als er ook uit heel andere bundels wordt gezongen. Ach, er is zoveel. En tenslotte zal van dit alles wel worden gezegd, dat het allemaal helemaal niet zo belangrijk is, maar dat het aankomt op wat je beleeft van je persoonlijke verbinding met Jezus Christus.

Alles is er al eerder geweest

Alles is er al ooit geweest. En wat er is, zal blijven en komt altijd weer terug. Mening en contra-meningen. Dat zal wel doorgaan tot de jongste dag. Daarna ook? Zou het? Hoe zal dat toch zijn? Zouden er nog kranten zijn? En schrijvers? Of is alles dan uitgekristalliseerd? Het is ons niet geopenbaard. Wij leven nu. En het is nog altijd zo als het een paar duizend jaar geleden is neergeschreven door een man die het toen al voelde: er komt geen einde aan het aantal boeken dat geschreven wordt en veel lezen mat het lichaam af. Je zou zeggen: hou dan zelf ook maar op. Het helpt allemaal immers niks, helemaal niks? En toen liet hij er iets merkwaardigs op volgen, een zin die als het ware ópveert uit een beklemming die doorbroken wordt: alles wat je hebt gehoord komt hierop neer: heb ontzag voor God en leef zijn geboden na. Dat geldt voor ieder mens, want God oordeelt over elke daad, ook over de verborgen daden, zowel over de goede als de slechte.

heb ontzag voor God en leef zijn geboden na

Daar staat het. Zo simpel. Het steekt. Het prikt alle humbug als een ballon kapot. Heb ontzag voor God. Buig je hoofd. Ga opzij voor Hem. En leef zijn geboden na. Kan het eigenlijk simpeler worden gezegd? Dat geldt voor ieder mens. Het is een echo die alle pessimisme doorbreekt, alle wanhoop laat verdampen, en ieder zijn plaats wijst en aan het werk zet. Toch maar weer een stukje. En een artikel. En een studie. En een preek. Gewoon. Want God oordeelt over elke daad. Over alle stukjes en artikelen en toespraken en studies en preken. Ook over de verborgen daden. De goede en de slechte.

Ds. Jan Oldenhuis is emerituspredikant van de Gereformeerde Kerk te Groningen-Helpman.

Geloof in een nieuwe missie (3)

Kerk en volk of stam bleven een eenheid voor zowel Rooms-katholieken als Presbyterianen voor missionaire inspanningen gedurende de zeventiende eeuw in West-Indië. In de uitvoering van haar missie hanteerden zij de overheid als haar instrument of was de kerk omgekeerd dienstbaar, ondergeschikt aan de koloniale overheid. Zendingswerk stelde bovendien stelselmatig op een collectieve, nationale benadering van Indianen.

L.J. Joosse ■

Vanuit presbyteriaanse kerken stichtte John Eliot in Noord-Amerika een rijk, meer dan een kerk van christen geworden Indianen. Hij beschouwde hen als van afkomst verloren Joodse stammen. Door middel van stamoudsten zocht hij ingang bij de volken en vormde hij Indiaanse dorpsgemeenschappen. Deze vertegenwoordigden het heilsrijk van Christus op aarde als christelijke samenleving naar puriteinse normen en waarden. Voor de bekering van Indianen ontwierp hij een driestappenplan. Gedragsverandering kwam eerst, daarop volgde overdracht van geloofskennis. Emotionele schuldbelijdenis en zwaar zondebesef luidden een hoogste fase in. Een ethisch-sociale, geen etnische aanpak moest door stamoudsten worden voltooid.

Het is nu onze vraag of gereformeerden destijds op eenzelfde manier de zendingsopdracht uitvoerden ofwel geheel anders. Na een globale schets van hun missionaire optreden trekken we enkele conclusies.

Koloniaal gebied

Met snellere schepen dan in de middeleeuwen voorhanden waren en door nieuwe technieken konden er vastere betrekkingen worden aangegaan met Indiaanse naties in West-Indië. Het leverde meer en intenser communicatie op. Geïnspireerd door een stroom aan lectuur en voorstellingen op schilderijen werd de beeldvorming over Indianen en exotische culturen gretig verwerkt. De Republiek van zeven Nederlandse gewesten was daarin gidsland voor Europa, overzeese verhalen werden van veel kleur voorzien.

In het Atlantische zeegebied waren Nederlanders enige tijd heer en meester. Hun koloniën strekten zich uit van Noord-Amerika en van Venezuela tot in Brazilië en de Caraïbiën en bevonden zich op diverse Antilliaanse eilanden als Tobago en Curaçao. Deze vormden geen eenheid. Zowel in de Nederlanden als in West-

Indië heerste er grote diversiteit, politiek-sociale pluraliteit. Voor Nederlanders was natievorming alleen nog maar een droom voorzover deze werd gekoesterd.

Ook de kerken leefden nog afstandelijk tegenover elkaar in een tijd dat steden en dorpen in de Republiek nog vaak met elkaar overhoop lagen, al streefde men naar eenheid in de gewesten, ook met Franstalige of Waalse kerken. Een nationale, vaderlandse kerk bestond niet. De lokale kerk was ook geen volkskerk maar belijdeniskerk. Ieder lidmaat werd gevraagd als bewijs van zijn persoonlijke geloofskeus de gemeenschappelijk erkende confessies te onderschrijven om een bovenregionale eenheid te bereiken en te garanderen. Vanuit deze gewesten werden religieuze betrekkingen aangegaan met verre en naaste volken in allerlei koloniën. De bevolking van West-Indië was omvangrijk, samengesteld uit velerlei Europese kolonisten, allerlei Afrikanen en Indiaanse naties. Geografisch waren de koloniale grenzen overzee even vaag en flexibel als bijvoorbeeld die rond ontgonnen veenkoloniën in Drenthe elastisch waren.

Koloniaal bestuur

Kerkelijke activiteiten overzee zijn voorheen vaak beoordeeld op grond van het optreden van handelscompagnieën. Zij zouden de kerken in haar missionaire ontplooiing hebben beknelde en gedirigeerd. Deze historische beeldvorming zorgde voor blikvernuwning en is gelukkig achterhaald omdat het niet spoort met de historische werkelijkheid.

In West-Indië opereerde de West-Indische Compagnie (WIC) die bekend stond als een zeer calvinistische onderneming. Behalve haar bestuurders bepaalden particuliere kooplui en patroons of landheren, niet in het minst ook de admiraliteiten het gezicht van koloniale ontwikkelingen onder Nederlands bewind. Koloniale raden, zoals die in Nieuw-Nederland (Manhat-

tan), Brazilië en op de Antillen bestonden uit kooplieden, schippers en landheren die van Indianen op wederzijds goedgekeurde voorwaarden gebied aankochten. Zij kregen het koloniale gezag in handen op basis van politieke verdragen en handelscontracten. Koloniaal bestuur was voor Nederlanders dus een complex gebeuren. Het werd overzichtelijk zodra persoonlijkheden als Pieter Stuyvesant op Manhattan en Johan Maurits in Brazilië mede door de kleinschaligheid van de kolonie, hun sterke stem lieten gelden. Dat ging evenzeer op voor academisch gevormde kerkleiders als de Frans Spaanse Joachim Vincent Soler in Brazilië en Johannes Megapolensis in Nieuw-Nederland aan de Hudson.

Voor de onderlinge relatie tussen dominee en koopman maakten koloniale en kerkelijke gezaghebbers bovendien een strak onderscheid tussen publieke en interne kerkzaken. Dit dus anders dan de presbyterianen die overeenkomstig hun Westminster belijdenis magistraten bevoegdheden toekenden in interne kerkelijke aangelegenheden. Op het publieke domein hadden overheden veel te vertellen, maar binnen de kerk gold voor gereformeerden alleen het gezag van predikant en kerkenraad, ook al was de dominee geen middeleeuwse bisschop meer. Het kerkgezag van lokale en regionale voorgangers was bovendien nevensgeschikt en moest politiek in balans blijven met dat van koloniale bestuurders en besturen.

Kerken overzee

Kerken wisten zich geroepen onder de vlag van admiraliteiten en handelonderneming predikanten te sturen naar gebieden waar zich veel kolonisten vestigden en waar opening kwam voor evangelieverkondiging aan 'natives' in West-Indië. Zowel dominees als schoolmeesters richtten zich met hun pastorale, diaconale en missionaire hulp tot wie hen maar horen en aanvaarden wilde. Zij richtten er preekplaatsen en kerkenraden in wanneer zij er zelf van overtuigd waren dat de condities daarvoor duurzaam waren. Zo nodig leverden ze kritiek op koloniale bestuurders. Predikanten en een enkele ouderling protesteerden tegen een onrechtvaardige behandeling van Indianen in Nieuw-Nederland. Ook in Brazilië vonden zij voor kritiek, o.a. op het al te vrije en agressieve optreden van Rooms-katholieken, bij het koloniale bestuur gehoor.

Het koloniale beleid was geënt op vrijheid en tolerantie. Politiek protest kwam een enkele predikant op Manhattan, zoals Evert Bogardus, duur te staan. De kolonie van de in Hasselt geboren Kiliaen van Rensselaer, bekend diamanthandelaar in Amsterdam en patroon van de kolonie rond Albany aan de Hudson (destijds Rensselaerswijck genoemd) ademde een geheel andere sfeer. De betrokken WIC-directeur waagde het op Manhattan tegen de zin van sommige kooplieden en van Rensselaer Indianen belastingen op te leggen. Hij werd in 1647

met zijn tegenstander dominee Bogardus naar de Republiek teruggedroegen. Op de thuisreis verdronken beiden. Waar zulke crises van persoonlijkheden ontstonden tussen kerk en politiek, zoals bij uitzondering in 1672 ook op Curaçao tussen directeur Jan Doncker en dominee Philip Specht, bleven deze vaak onbeslist hetzij door overlijden hetzij door besluiteloosheid van zowel de kerk als compagnie in de Republiek.

Op verzoek van de kerk stuurde de koloniale raad soms predikanten weg. Dat overkwam de anglicaanse George Vernon in Suriname evenals Michael Syperius van Curaçao. Beiden werden naar Engeland teruggestuurd omdat zij naar de smaak van gereformeerde predikanten de kerk te zeer afbreuk deden.

De kerk bewerkte minstens een tweedeling in elke koloniale samenleving onder Nederlands bewind. Haar grenzen werden confessioneel getrokken zodat niet iedere kolonist, Indiaan of Afrikaan kerklid kon worden. Slechts geloofsbelijdenis gaf toegang tot de gemeenschap die zich als een avondmaalgemeenschap ontpopte. Daarvoor was onderricht nodig of een attestatie als bewijs dat men de gereformeerde geloofsleer had verwerkt en onderschreven. Met de bediening van de doop ging men gemakkelijker om, daar veel kolonisten met hun kinderen als christen, niet als kerklidmaat, wilden aanmerkt worden. Er werd onderscheiden tussen een gedoopt christendom en anderzijds een confessionele kerkgemeenschap rond de tafel van de Heer. Het accent werd gelegd op aanwezigheid in kerkdiensten, deelnemen in de avondmaalsviering en discipline, waarom Cornelis Goliath uit Oostkapelle als koloniaal gezaghebber in Guyana onder censuur werd geplaatst. In West-Afrika ontzegden de predikanten de Duitse WIC-arts met zijn lutherse geestverwanten het recht op avondmaalsviering. Dat wekte bij hen groot ongenoegen omdat iedereen op Elmina ervan overtuigd was hoe trouw zij altijd de kerkdiensten bijwoonden in de grote zaal van het kasteel waar de gouverneur ook regelmatig aanwezig was. Opeenvolgende predikanten als Laurentius Benderius in 1635 tot Abraham Oudewater in 1671 hielden dit strenge kerkbeleid vol, zonder inmenging van het koloniale bestuur. In Nieuw-Nederland kregen Lutheranen het tegen de zin van gouverneur Stuyvesant voor elkaar dat hun kinderen in de gereformeerde kerk werden gedoopt. En wel omdat de Amsterdamse classis geen politiek tegenwicht meer durfde bieden tegen de WIC die sinds 1650 haar beleid onder invloed van remonstrantse regenten, de gebroeders Bicker, had geliberaliseerd. De kerk bevocht als beperkte avondmaalgemeenschap een bevoorrechte positie en het bestuur overzee verschaft haar de randvoorwaarden voor haar bestaan. Zij zette een moreel en sociaal offensief tot heiligheid in voor alle mensen, kolonisten zowel als bekeerde Indianen, met betrekking tot ieders

huwelijksleven, voor onderwijs, ziekte- en alcoholbestrijding. Dit om gehoorzaamheid aan Gods geboden af te dwingen. Diaconale hulp werd verleend aan iedereen, o.a. ook aan 'negerslaven' in Brazilië. Diakenen garandeerden vaak de betaling van ziektekosten en bewerkten dat artsen op Manhattan een goed bestaan konden opbouwen.

In Brazilië werd een kerkelijk netwerk geplant. Twee classes en een synode werden anders dan in de Republiek op een hiërarchische manier opgezet op aandringen van dominee Soler. In Noord-Amerika bleek daarvoor de stem van dominee Johannes Polhemius te zwak. Als predikant had hij na zijn vlucht uit Duitsland in de Meppelerwijk Oosterboer gewerkt en was in 1635 naar Brazilië getrokken. Zijn gunstige ervaringen met het kerkverband bracht hem als predikant van Long Island tot zijn voorstel ook daar een classis te vormen uit de lokale gemeenten. De Amsterdamse classis blokkeerde dat, beducht voor gelijkwaardigheid van de kerken overzee met die in de Republiek en voor confessioneel kwaliteitsverlies van de kerk wanneer zij overzee zelfstandig beslissingen zou nemen.

Missionaire kerken

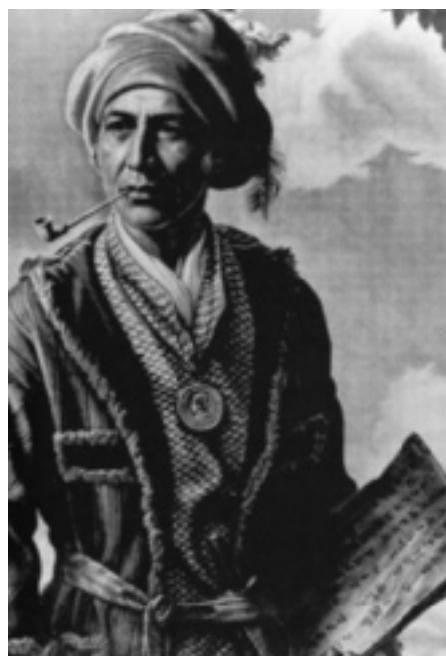
De geplante kerken lieten zich niet onbetuigen aanzien van Europese kolonisten, Afrikanen en Indianen. Ieder niet-kerklik werd gezien als voorwerp van bekeringsactiviteiten. In vergelijking met het werk van Eliot volgden gereformeerde predikanten een omgekeerde route. Allereerst gaven zij volop aandacht aan een confessioneel proces dat gevolgd werd door culturele veranderingen in politiek en sociaal opzicht als vrucht van haar bestaan. Haar missie was een werk van lange adem en tekende zich af in een periode van kennismaking waarin missionair werd ingezet op scholing in geloofsleer en studie van spreektaal. Dat resulteerde al in de beginfase in observatie en beschrijving van de vreemde taal en religie zoals bij Jonas Michaëlius die rond Albany optrad. Megapolensis volgde daarin zijn voorganger, ook toen hij naar het WIC-gebied van Manhattan verhuisde. In deze periode werd er met succes wederzijds vertrouwen opgebouwd. Dat gaf mogelijkheden voor verdieping en eventuele kerkparticipatie, opnieuw op basis van persoonlijke en individuele vrijwilligheid. Voor de missionaire ontmoeting met de oorspronkelijke volken was religie inhoudelijk dus uitgangspunt. Confessionele verandering werd geaccentueerd boven culturele waardoor religieuze waarheidsvinding en een rechtvaardige Godsverering op de eerste plaats werd gezet. Met als gevolg dat deelnemen in kerkelijke samenkomsten en belijdenisvorming, ieder in eigen taal, sterk accent kreeg. Zo produceerde Soler met David van Dooreslaer een Portugees-Braziliaanse confessie voor dorpen van Tupi Indianen. Braziliaanse schoolmeesters werden geselecteerd en opgeleid. De Braziliaanse clas-

ses en synode stelden enkele predikanten vrij voor dit missionaire werk. Tupi-mannen als Pedro Poti en Antonio Paraüpaba maakten zich er verdienstelijk voor evenals de Spaans-gereformeerde predikant Dionysius Biscaretto. Het ging dus allereerst om liturgische gerechtigheid, ware Godsverering in Jezus Christus als Hoofd van een lokale gemeenschap als geheel van gelovige personen.

Op basis van liturgische gerechtigheid en confessionele waarheidsvinding werd getracht iedereen in de koloniale samenleving te brengen tot volledige onderwerping aan Gods geboden. Invoering dus van morele en politiek-sociale gerechtigheid, althans verkondiging daarvan door de kerk als ruggengraat van de koloniale samenleving.

In de literaire beeldvorming over Indianen en Afrikanen strooide men in de Republiek evenals in de koloniën kwistig met de term 'wilden'. Dat was destijds nog geen aanduiding voor onbeschaafdheid, maar was indicatie daarvan dat deze volken werden gezien als ongeordend. Zij vertoonden in hun huwelijk en samenleving een niet-rationele en niet naar bijbelse maatstaven geordende, dus wanordelijke leefwijze. Deze kon slechts door ware Godsverering en door invoering van politiek-sociale gerechtigheid verdwijnen. Pas dan zou het leven van volken op orde komen en hun samenleving in orde worden bevonden. Behalve het accent op het deelnemen in avondmaalvieringen leidde dat tot voorrang voor opvoeding en opleiding met als gevolg sociaal-culturele veranderingen.

Sommigen in Suriname en op de Antillen als dominee Johannes de Mey op Sint Eustatius vonden dat de natuurlijke geneeswijze van Indianen superieur in kwaliteit was. Hij legde ook onder meer de vinger op de zere plek van

Sequoyah indiaan

Alfabet

onrecht in slavernij. Men oordeelde nog niet naar etnische, slechts naar religieuze en ethische maatstaven. Bovendien, men bleef zich niet blindstaren op magische riten, maar keek nuchter ook naar werking en effect van Indiaanse genezingspraktijken. Het succes van de kerk onder Afrikanen en Indianen werd soms gemeten naar groei in aantal gedoopte personen, meer nog echter aan de hand van vrijwillige educatie en de resultaten daarvan. Zo zagen predikanten als Hendrik Selijns in 1660 op Manhattan resultaten van missionair werk, omdat enkele Indianen en Afrikanen uit vrije beweging onderwijs volgden. Effect vergde tijd omdat er een diepe kloof werd geconstateerd tussen de ware en valse religie. Waar Afrikanen en Indianen zich bekeerden tot de gereformeerde religie door publieke geloofsbelijdenis werden zij integraal opgenomen in de avondmaalgemeenschap. Zo integreerden trouwens ook hugenoten in Suriname en Nieuw-Nederland in geplante kerken tijdens het bewind van Nederlandse patroons en later na 1664 van Engelse gouverneurs.

Samenvattende conclusies

Terwijl Rooms-katholieken door hun missie en kerkpolitiek onder Indiaanse naties in Canada een politieke afzondering organiseerden van christendorpen, voerden Presbyterianen in Nieuw Engeland een volledige segregatie in, politiek en sociaal werden dorpsgemeenschappen van Indianen van de koloniale samenleving gescheiden. Gereformeerde predikanten claimden voor hun missionaire optreden overzee geen rijksgebied. Het ging hen om kerkplanting, lokale geloofsgemeenschappen door organisatie van preekplaatsen en gemeenten. Zij profileerden zich slechts in beoefening van geestelijke zaken, liturgische gerechtigheid en invoering van de ware religie onder kolonisten, Indianen en Afrikanen. Gereformeerde kerken bewerkten in de kolonie een doorbraak in de collectiviteit door een missionair proces van individualisering in te zetten. Lokale gemeenschappen werden gevormd uit personen die op grond van individuele geloofskeus collectief de acceptatie

van de gereformeerde religie demonstreerden. Organisatorisch demonstreerden zij een 'bottom-up' beweging. Op grond van persoonlijke geloofsovertuiging, de gaven van geloof en bekering, werd uit confessioneel en bestuurlijk bekwame kerkleden een kerkelijke raad ingesteld. Bovendien bewoog de kerk zich vanuit een specifieke locatie in de richting van de regio. Een omgekeerde beweging vond bij Presbyterianen plaats, namelijk vanuit de nationale volkskerk keerde men zich tot de lokale situatie en vanuit de stamoudsten keek men naar de stamleden. Nieuwe gelovigen moesten binnen gereformeerde kerken individueel veel energie investeren voor een leven in gemeenschappelijkheid en voor een kerkelijk netwerk. Waar dit laatste kansen kreeg, namelijk in Brazilië, werden de rollen omgedraaid en kreeg de synode kerkelijk oppergezag, echter zonder dat de politiek bevoegdheid kreeg in interne kerkzaken.

Missionair werk vereiste volgens gereformeerde predikanten een lange adem, waarom er oog kwam - niet voor een bekeringstraject of stappenplan maar - voor een fasering in de culturele ontmoeting.

Confessionele verandering ging vóór de culturele, al ging het daarbij om een simultaan proces waarbij het accent gedurende twee fasen verschoof van confessie naar cultuur. Scholing was allermeeest bedoeld voor de kerk en verdieping van individuele geloofsovertuiging. Als vrucht daarvan werd politiek-sociale vernieuwing behartigd in armen- en gezondheidszorg. Door haar verbondsvisie streefde de presbyteriaanse kerk naar vorming van een nieuw rijk overzee, terwijl gereformeerden niet de natie maar de generaties accentueerden voor bekering, doop en avondmaalviering. Niet een land of volk was door God uitverkoren, maar de kerkgemeenschap. Leiders werden toegerust voor overdracht van bijbel- en geloofsleer en voor een kerkelijk oordeel over politiek-sociale ongerechtigheid in de kolonie, gebieden die binnen bereik van de kerk lagen. Waar zich mogelijkheden voordeden, werd een goddelijke opdracht gezien om de kerkelijke horizon te verbreden en haar invloed uit te breiden.

Dr. L.J. Joosse is zendingshistoricus en predikant van de Gereformeerde Kerk te Groningen-West.

Enige literatuur:

R.W. Cogley, *John Eliot's Mission to the Indians before King Philips' War*, Cambridge 1999.

A. Holmes, 'The Shaping of Irish Presbyterian Attitudes to Mission, 1790-1840, in: *Journal of Ecclesiastical History*, vol. 57 (2006) 4, 711-737.

J.A. de Jong, *As the waters cover the sea, millennial expectations of the rise of Anglo-American missions 1640-1810*, Kampen 1970.

L.J. Joosse, 'Zeeuwse predikanten en hun visie op slavernij en slavenhandel, 1640-1740', in: *Archief* 2005. *Mededelingen van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen*, Middelburg 2006, 77-98.

J. Roxborough, *Thomas Chalmers: Enthusiast for Mission. The Christian Good of Scotland and the Rise of the Missionary Movement*, Edinburgh 1999.

F.L. Schalkwijk, *The reformed Church in Dutch Brazil (1630-1654)*, Zoetermeer 1998.

B.G. Trigger, *Natives and Newcomers. Canada's 'Heroic Age' reconsidered*, Montreal 1994.

Omslag binnen bijbelgetrouw christendom (1)

Op weg naar een magisch heidendom?

C.J. Haak ■

Het boek *Sluiers over de Schrift*¹ schudt ons wakker uit een postmoderne slaap. De bijbelgetrouwe christenheid² staat aan de vooravond van een nieuw soort christendom. Er zijn binnen deze, onze, kring veranderingen aan de gang die doen denken aan de dreiging van de gnostiek in de eerste eeuwen van het christendom. Of moet de diagnose nog dieper insteken? Hebben we te vrezen dat het nieuwe christendom, alias neo-evangelicalisme, ons terug voert naar de magie van het heidendom?

Zware woorden, zeker. Te zwaar? Laat dan eerst de betekenis van het boek *Sluiers over de Schrift: Uitkomen in een andere wereld?* tot je doordringen. Daarin wordt een aanklacht geuit die we hoe dan ook hoogst serieus moeten nemen.

Inleiding

Dit boek bespreekt de omslag in de evangelische kring, en daar niet alleen, in de omgang met de mysterieuze wereld van het occulte. Aan de oppervlakte gaat het dan meestal over de vraag naar zaken als gebedsgenezing, tongentaal, profetie, bekend van de charismatische beweging. In de diepere laag daaronder gaat het over de visie op de Bijbel, op de werkelijkheid, op het onbewuste, op sluimerend krachten in de schepping. Boven alles gaat het over een nieuwere totaalvisie, een zogenaamde *paradigma-verschuiving*. Het traditionele christendom met zijn houvast in de Bijbel, formulering van de leer ('dogma's'), verklaring van teksten, kerkvisie en de vertrouwde zekerheden moet worden afgedankt. Daarvoor in de plaats ontvangen we dan een boven-conceptueel, intuïtief, praktisch denken en vooral voelen. Een pleidooi voor het 'echte' weten, het ware kennen van God, met name ook uit de ervaringen, veelvormig en oecumenisch.³

De schrijver, drs. Ruud van der Ven, weet goed waarover hij praat. Niet alleen citeert hij vaak en uitvoerig tal van namen, boeken, websites, hij draagt ook in zijn leven de sporen van de worsteling met alternatieve zienswijzen op

geneeskunde (van der Ven is arts), met andere godsdiensten, met kwade krachten. Op 39-jarige leeftijd is hij op de grens van de dood (zelfmoordpoging) gered door de liefdevolle zorg van een evangelist. Dat bracht hem tot geloof in Christus. Zijn bekering motiveerde hem om te waarschuwen tegen de verleiding van het alternatieve circuit, vooral het alternatieve geloof van het neo-evangelicalisme en de charismatische beweging.⁴

Het boek begint zeer opvallend met een hartelijke brief aan prof. Willem J. Ouweneel. Daarin legt hij uit dat in dit boek de naam van Ouweneel wel vaak en kritisch genoemd wordt. Dit is niet gericht tegen de persoon van Ouweneel, maar 'tegen de diverse leringen die hij uitdraagt'.⁵ En over die 'leringen' is Van der Ven glashelder: ze breken het klassieke, christelijke geloof af, ze vervangen de klaarheid van de Bijbel voor een boven de Bijbel uitgaand 'Woord van God', dat mogelijkheden biedt om deel te hebben aan de vele gaven die in de Bijbel genoemd worden, ook die van tongentaal, profetie en (gebeds)genezing.⁶ Ik geef een summier samenvatting van de hoofddelen.

Een gewijzigde Schriftvisie

Van der Ven schetst in het ze hoofdstuk de ontwikkelingsgang van prof. Ouweneel over de Schriftvisie.⁷ Tot halverwege de jaren tachtig van de vorige eeuw blijkt Ouweneel een vurige aanhanger van de onfeilbaarheidsleer van de Schrift. Daarmee wordt de Bijbel, vanwege de inspiratie door de Geest, voor foutloos woord

van God verklaard.⁸ Vanaf 1987 verandert de visie van Ouweeneel. Er wordt nu ruimte gegeven aan mogelijke fouten in de Bijbel, die echter alleen het *tijdelijke* woord betreffen. Het eeuwige Woord dat boven taal en spraak uitgaat, blijft onveranderlijk. Ouweeneel ruilt zijn onfeilbaarheidsleer in, omdat hij het niet langer eens is met de achterliggende wetenschapsvisie, zijnde rationeel, logicistisch en dualistisch. Daartegenover moet meer aandacht gegeven worden aan het hart, en het gevoel van de mens.⁹ Parallel daarmee moet ook de klassieke theologie het ontgelden. Ook die is te rationeel, te immanent. Het geloof gaat eigenlijk ook de wetenschap te boven.

In een nog latere fase, eind jaren negentig, komt Ouweeneel dan, rondom de discussie over 'de kloof' tot vergaande uitspraken over de theologie die achterblijft bij het eigenlijke geloof. Geloof is immers boven-rationeel en boven-conceptueel. Via de sprong naar het boven-conceptuele wordt de Schrift verlaagd tot een 'immanente gestalte' van het eeuwige woord. Het betekent voor hem een *relativering* van alle intellectuele leer. Dogma's zijn slechts menselijke uitvindingen, die veelal de oorzaak van kerkscheuring zijn. Daartegenover is er het (oecumenische, boven- en interkerkelijke) geloof in God zelf. Ouweeneel heeft daarmee, stelt Van der Ven, de postmoderne hermeneutiek van Gadamer omarmt en in de kerk binnen gedragen.¹⁰ De postmoderne mens kan immers niets meer met vaststaande leer en zekerheden. Hij moet meer op zijn gevoel worden aangesproken, niet meer met zonde, of dreiging met de hel.

Ouweeneel ruilt graag zijn 'fundamentalistische' visie in voor een meer dynamisch spreken van de Schrift. Hij erkent dat hij het allemaal niet meer zo precies weet, én dat het hem allemaal niet zo erg veel kan schelen ook. Geen theoretische -ismen meer, maar het Schriftonderwijs van Geest-ervulde uitleggers, die de waarheid van de Schrift in hun leven ervaren hebben.¹¹ Daarmee lijkt Ouweeneel te verschuiven van een objectieve autoriteit van de Bijbeltekst naar het subjectieve innerlijke gevoel van de gelovige. Ouweeneel geeft toe dat hij 'anders' is gaan denken over de historische betrouwbaarheid van de Bijbel, o.a. over Adam en Eva, de slang in het paradijs, schepping en evolutie.¹²

Deze verschuivingen staan nadrukkelijk niet los van elkaar. Ze functioneren inderdaad in een totaal ander *paradigma*. Een visie waarbij de tijdelijkheid en de historiciteit van de Bijbelse gegevens het onderspit delven tegenover de (hogere?) werkelijkheid van de Geest, het Woord, het transcendente, die alleen door het gevoel en het hart te kennen zijn.¹³ Deze opvatting leidt er ook toe om de gedachte van een onbelijnde 'oecumene van het hart' bij te valen. Het ware geloof gaat ook het onderscheid

van rooms-katholiek en protestant te boven. In die oecumene heet hij dan ook de geestesgaven hartelijk welkom.¹⁴

Een wereld die zijn geheimen prijsgeeft?

Samenhangend met een gewijzigd paradigma, waarbij gevoel en geest meer op de voorgrond treden dan verstand, 'feitelijkheid' en materie, verwijst Ouweeneel ook naar de grote betekenis van Rupert Sheldrake. Daar zou een gedegen antwoord op het eeuwenoude probleem van de tweeheid van geest en lichaam gevonden kunnen worden. Zo'n opmerking is voor Van der Ven aanleiding geweest om de antecedenten en de beweringen van Sheldrake grondig te onderzoeken. In mijn woorden weergegeven stelt Sheldrake dat er sprake is van 'geladen velden' met energie tussen de kleinste deeltjes materie. Door deze velden staan die materie-deeltjes onzichtbaar met elkaar verbonden en beïnvloeden ze elkaar. Sheldrake vergelijkt dat met telepathie. Mensen kunnen soms 'weten' wie er belt, terwijl ze nog naar de telefoon lopen. Deze werking van de velden noemt hij 'morfische resonantie'. Je kunt er mee verklaren hoe een hond zijn baas 'kent' over grote afstand, want ze zijn beiden 'aangesloten' op het veld van energie.

Nog een stap verder in deze richting en er bestaat ook een veld dat mensen over de grenzen van de dood met elkaar verbindt. Een medium heeft dan inderdaad contact, via het 'grote wereldveld' of 'collectief wereldgeheugen' met deze dode en kan allerlei informatie of herinnering van hem opvragen.¹⁵ In deze lijn doordenkend kom je tenslotte uit op een megagroot energieveld waarbij al het geheugen van de mensheid ligt opgeslagen. Wie zich nu maar openstelt voor deze 'informatie' kan krijgen wat hij wilt. In feite gaan hiermee ook de gedachte van een bestaan van verleden, heden en toekomst na elkaar op de schop. In dat wereldbrein bestaan die naast elkaar. Het is daarom ook mogelijk om iemand te 'contacten' die nog geboren moet worden.¹⁶ Deze velden veroorzaken dan ook weer de automatische ontwikkeling van nieuwe organismen, andere structuren, die ook weer genezing van ziekten tot stand kunnen brengen.

Deze velden zijn nadrukkelijk geen materie, maar een subtiele vorm van energiestantie, die te etherisch zijn om nog wetenschappelijk te kunnen worden waargenomen. Dit gaat de mechanische verklaring van dingen te boven, want er is sprake van een doelbewustheid. De dingen gebeuren niet zomaar, maar ze worden 'gestuurd' vanuit deze morfogenetische velden tot een samenhangende actie of gedrag. De reis over duizenden kilometers door trekvogels kan perfect met deze theorie worden verklaard. Het grote breekpunt is dan dat we moeten erkennen, net als in de quantum fysica, dat er niet-materieel waarneembare krachten zijn die het

heelal en de wereldgeschiedenis beheersen en besturen.

Echter, mensen die zich open kunnen stellen, die sensitief zijn, kunnen in dit energieveld intreden of aanhaken, zodat zij toegang hebben tot de opgeslagen informatie. Daarbij staan rationeel ingestelde mensen wel achter in de rij. Je moet alle rationaliteit en vroegere verklaringen achter je laten en je laten overweldigen door deze energie. Kinderen staat er dichtbij, en ook dieren hebben deze antenne en potentie nog niet verloren.¹⁷ Andere mensen die hier weet van hebben zijn de mystieke leraren, de toverdokters, de guru's uit de mystieke religies, die zich kunnen onttrekken aan hun lichaam en uittreden in de onzegbare ruimte van het al. Door in te spelen op de krachten van het universum kun jij als mens je eigen lot in handen nemen, alsof je God zelf was...

Van der Ven vult vanuit de geschiedenis van Sheldrake aan dat de oorsprongen van visie in India liggen, uit de ontmoeting met de mystieke religies. Hij noemt de namen van diverse mensen, Henri Bergson, Bede Griffiths, Matthew Fox, Ralph Abraham & Terence McKenna, en Jill Purce, de vrouw van Sheldrake, die allemaal betrokken zijn (geweest) bij de mystieke religies. Er wordt gesproken over krachten, uittredingen, kundalini, chakra's, micro- en macrokosmische potenties.¹⁸ Van der Ven laat uitdrukkelijk de verbinding van dit denken met de *New Age* zien, waarvan Fritjof Capra een bekend boegbeeld is. Dit hele denken is doortrokken van indische mystiek en religie. Ook wordt er een parallelie gezien tussen het collectief onbewuste en de archetypen van Jung met het door Sheldrake aangewezen wereldbrein of nulpuntveld.

Door meerderen is Sheldrake dan ook afgeschilderd als een 'warhoofd', die nauwelijks de naam wetenschapper waard is. Er ligt een duidelijke verbinding van zijn opvattingen met het spiritisme en de esoterie. Daar wordt gesproken over het nieuwe tijdperk van Aquarius, de waterman, die het (rationele, christelijke) tijdperk van de Vissen achter zich zal laten. De grens tussen materie en geest zal vervagen. Er zal steeds meer sprake zijn van gebedsgenezing, zelfs op afstand. Want het nieuwe tijdperk voerspelt grote ontdekkingen waarbij de 'toververhalen' uit de mythen weer de werkelijkheid van elke dag worden. Van der Ven spreekt over een 'hertovering' van de wereld, nadat de renaissance juist een 'onttovering' tot stand had gebracht. Hij acht deze weg van Sheldrake een integratie en syncretisme van christendom en hindoeïsme. De wetenschap moet baan maken voor deze nieuwe inzichten. Het nieuwe christendom van de Geest kan zich verenigen met het beste van de niet-christelijke religies...

Nadrukkelijk stelt Van der Ven Ouweeneel niet

aansprakelijk voor de vele afbuigingen die met Sheldrake's theorie samenhangen. Maar heel indringend is wel de vraag waarom Ouweeneel dan zo blind is voor de achtergrond van deze opvatting en de volslagen onBijbelse visie op schepping, mensheid en God? Deze vraag dringt eens te meer omdat Ouweeneel ook een hoge dunk van Jung heeft. In zekere zin een kleine stap naar een nieuwe wereld.

Drs. Kees Haak is universitair docent missiologie aan de Theologische Universiteit te Kampen.

- 1 Bespreking van Drs. R. van der Ven, *Sluiers over de Schrift: Uitkomen in een andere wereld?* Doorn: Stichting Johannes Multimedia, 2006, www.johannes-multimedia.nl, ISBN (13) 978-905-7982-132, 319 pgg, € 19,95.
- 2 Onder 'bijbelgetrouw' versta ik de brede groep christenen uit de evangelische en reformatorische traditie die de Schrift als van God gegeven accepteren en zich keren tegen de liberale Schriftkritiek van de 19^e en 20^e eeuw.
- 3 *Sluiers*, p. 29-30 biedt een lijst met tegenstellingen tussen traditioneel en nieuw geloof.
- 4 *Sluiers*, p. 111.
- 5 *Sluiers*, p. 5.
- 6 Van der Ven gebruikt materiaal uit de natuurkunde, filosofie, psychologie, theologie, geschiedenis en de niet-christelijke religies. Naast een paar stevige bijlagen wordt ook een bladzijdenlang, verklarende woordenlijst geboden m.n. uit esoterische wereld. Een tref- en naamregister opent het boek voor selectief gebruik.
- 7 Nadrukkelijk zij ook hier vermeld dat deze schets niet persoonlijk gericht is tegen Ouweeneel, maar bedoeld als illustratie van wat er (in Nederland) aan de gang is rondom het gezag en gebruik van de bijbel. Deze visie wordt immers op vele manieren en vaak met gloed en verve uitgedragen in de bijbelgetrouwe kring van christgelovigen, bijv. in de Radio- en TV-gids Visie van de EO, en boeken en romans uit de evangelische hoek, bijv. F.E. Peretti.
- 8 Deze 'onfeilbaarheidsvisie' wordt meestal verdedigd in het Angelsaksische, bijbelgetrouwe christendom, bekend als 'inerrancy'. Daarbij speelt de (per definitie niet te toetsen) theorie van foutloze, nooit terug gevonden, oorspronkelijke bijbelteksten een grote rol. Ten overvloede zij gemeld dat dit niet per se hetzelfde is als het geformeerde geloof in de betrouwbaarheid van de Schrift. In de praktijk van de omgang met de Schrift zal er weinig verschil tussen deze visies zijn aan te tonen.
- 9 Van der Ven ziet hierin de doorwerking van de gedachte van het 'grondmotief' van de Wijsbegeerte der Wets-idee doorwerken. Daarin wordt het hart in feite boven-tijdelijk en dus ook boven-bijbels geacht. Een element dat ook vanuit gereformeerde hoek wel is ingebracht tegen deze gedachte, o.a. door J. Douma.
- 10 *Sluiers*, p. 37. Daarbij verwijst Van der Ven ook naar de relatie met Jung.
- 11 *Sluiers*, p. 27-28, naar aanleiding van het interview in het programma Wittewierum in 2002.
- 12 *Sluiers*, p. 47-51.
- 13 *Sluiers*, p. 51-52, vg. p. 54-55, waar bij Ouweeneel sprake is van een opening naar de mystiek-extatische elementen van de Grieks-Orthodoxe traditie en het terugge-

trokken-eenzame leven van de monniken. Het 'verwart' Ouweeneel naar zijn eigen zeggen: wie kan nog zeggen wat waarheid is?

14 *Sluiers*, p. 55-56.

15 Ook wel genoemd het nulpuntveld, Zero Point Field, omdat bij het absolute nulpunt van de temperatuur, 273 onder o Celsius, nog steeds energie te meten valt. Volgens Lynne McTaggart in *Het veld*, wordt dit veld opge-

vat als de blauwdruk van ons bestaan. Het is een oneindige zee van energie die ons hele hebben en houden bepaalt, verleden, heden en toekomst. Niet vreemd dat sommigen dan ook spreken over het nulpuntveld als... God. Zie *Sluiers*, p. 76-77.

16 *Sluiers*, p. 68-75.

17 *Sluiers*, p. 73.

18 Gelukkig: de woordenlijst achterin helpt je er doorheen.

PERSBERICHTEN

Promotie drs J.S. Kim

Op D.V. woensdag **28 februari 2007 om 15.00 uur** vindt in de aula van de **Theologische Universiteit Apeldoorn** de promotie plaats van drs. J.S. Kim. Drs. Kim promoveert bij prof. dr. H.G.L. Peels met een proefschrift over 'Bloodguilt, Atonement, and Mercy. An Exegetical and Theological Study of 2 Samuel 21:1-14'.

Uitzending over dovenpastoraat

Op D.V. woensdag 21 februari kunt u kijken naar een aflevering van *Alom Klinkt het Woord en het Dovenpastoraat* (NED. 2, **10.40 – 11.05 uur**) Hoe is het om doof te zijn? En om met deze mensen te werken?

Binnen de kerken richten de predikanten Adri Dingemanse en Tjerk van Dijk zich in het bijzonder op de pastorale aandacht voor dove en slechthorende mensen. In deze uitzending kunt u een gesprek tussen beide volgen over het Dovenpastoraat in de kerken.

Henriette Platte en Reinier Kramer, beiden doof, zijn met de camera gevolgd in hun dagelijks werk en tijdens een uitstapje met de Dovenvereniging. Peter Compaa is sinds zijn geboorte doof en werkt nu als timmerman bij een Groningse aannemer; hij vertelt wat dit persoonlijk voor hem betekent. In de uitzending ontmoet u ook Jannie van Wieren; zij werkt op de administratie van de fietsenstalling in Groningen. Haar treffen wij ook op een bijbelkring voor doven.

FKO Drachten

Op **22 februari 2007** hoopt drs. A. Capellen een lezing te houden over 'Verschuivingen in het Schriftgezag'. Er zijn op het punt van het Schriftgezag veel ontwikkelingen in onze kerken. Bijvoorbeeld in de veranderende visie op Genesis 1 als geschiedenis, het metaforisch (symbolisch) Schriftverstaan. Daarbij zal hij aandacht schenken aan de achter-

liggende hermeneutische vragen.

De avondlezing is georganiseerd door de Friese studiegroep Kerkelijke Ontwikkelingen (FKO) en wordt gehouden in het kerkgebouw 'De Hoeksteen', Middelwyk 148, **Drachten**.

Aanvang 20.00 uur. Er is ruimschoots gelegenheid om vragen te stellen.

Zendtijd voor kerken

Op D.V. **zondag 25 februari** wordt een kerkdienst uitgezonden van de Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt te Bergen op Zoom. Voorganger Gerwin Puijssen spreekt over het thema 'Gods Vaderhart voor generaties!' De samenzang wordt begeleid door pianist Charles de Wolff. Aan de dienst wordt ook meegewerkt door Piet den Ouden: orgel, Elza de Rooij: dwarsfluit en Wijnand Lammers: percussie.

Gods Vaderhart voor generaties! Veel ouders en grootouders maken zich zorgen over hun kinderen; gelooft mijn (klein)kind nog wel?

Ze kunnen worstelen met dat er in de Bijbel staat dat God een God van de geslachten is. Is dat wel zo? Werkt God wel door de generaties heen? Is God wel trouw aan de beloften die Hij geeft?

In het bijbelgedeelte Hebrëen 11 worden we ook bij deze vraag bepaald. Hier staat geschreven dat Noach 'gehoorzaam een ark bouwde om zijn huisgezin te redden.'

Wat kunnen we van hem leren over Gods Vaderhart voor de geslachten?

In deze dienst hoort u een gesprek van 3 generaties binnen één familie. Ze spreken met elkaar over de zorgen maar ook over de uitdagingen die er zijn om aan de volgende generatie te vertellen wie God is.

Gerwin Puijssen

PERSBERICHT

Kerkmuziekvereniging VGK

De algemene ledenvergadering van kerkmuziekvereniging VGK heeft op 18 november 2006 tot een statutenwijziging besloten. Inmiddels is de akte van statutenwijziging gepasseerd door notaris mr. H.A. van Doorn te Zwolle. De VGK werd in 1973 opgericht als vereniging van gereformeerde kerkorganisten. Het lidmaatschap stond uitsluitend open voor leden van de Gereformeerde Kerken (v) net een aanstelling als kerkorganist. De statutenwijziging brengt op twee fronten verbreding van de vereniging. Ten eerste is lidmaatschap van de Gereformeerde Kerken (v) geen vereiste meer voor het verenigingslidmaatschap. Ten tweede is het lidmaatschap opengesteld voor alle kerkmusici en niet meer uitsluitend voor organisten.

De vereniging beoogt met deze wijzigingen aan te sluiten bij de ontwikkelingen in en rond de Gereformeerde Kerken (v). Het doel van de vereniging is ongewijzigd gebleven: het bevorderen van een goede en stijlvolle invulling van het muzikale gedeelte van de eredienst.

De vereniging blijft dit doel vormgeven door het uitgeven van het blad 'Eredienst', de website www.eredienst.com, het organiseren van cursussen en bijeenkomsten, het afnemen van examens en het geven van adviezen op het gebied van orgelbouw.

Informatie: Jan Oppeneer, voorzitter (tel. 0115-561156, e-mail jaoppeneer@zeelandnet.nl), Robert Helder, secretaris (tel. 038-259256, e-mail secretariaat@eredienst.com).

Delfzijl en Noardburgum - bedankt voor beroep:
J.M. Haak te Ulrum

De stichting **Evangelie & Moslims** zoekt voor haar landelijke toerustingswerk een Turkssprekende

Missionaire werker (v) voor 40%-50% arbeidstijd

die het missionaire werk onder **moslimvrouwen** en **Turkstalige migranten** stimuleert en begeleidt.

Kijk voor meer informatie op onze website www.evangelie-moslims.nl.

Zorg dat je sollicitatiebrief uiterlijk 1 maart binnen is bij: Evangelie & Moslims, t.a.v. ds. Cees Rentier.

Tel. 033-4659290.

E-mail: c.rentier@evangelie-moslims.nl

Nederlandse Stichting "Verpleegkundigen voor Israël"

Ook uw steun is nodig!

De V.V.I. stelt zich ten doel:
Israël helpen met de verpleging
van alle bevolkingsgroepen,
ongeacht afkomst en overtuiging.

Verpleegkundige Hulp discrimineert niet...

Giften graag op giro 3885840

t.n.v. Penn. VVI, Postbus 476,

3440 AL Woerden

Int.: Secretariaat tel 010-4137951

email: adm.vvi@planet.nl

internet: www.zorg4israel.nl

Ook bemiddeling bij uitzending vrijwilligers

Geef u óm Israël, geef dan vóór Israël